

Genesis 1 ve svém světě: Úvod

Biblistika | 11.10.2016 @ 14.33

Friedrich
Delitzsch

Prokazování a vyvracení paralel mezi mezopotámskými mýty a biblickým příběhem o stvoření se během posledního půldruhého století stalo oblíbeným sportem biblistů i asyriologů. K založení této zvláštní disciplíny přispěly archeologické objevy 19. a 12. století, například objev Aššurbanipalovy knihovny roku 1849 nebo vykopání Uru roku 1922. Srovnávání Bible a mýtů se samozřejmě neobešlo bez teologických turbulencí. Zdaleka nepřispěla poněkud nepřejná, až škodolibá rétorika asyriologů a biblistů typu Friedricha Delitzschem, který svou kampaní „der Babel und Bibel“ neúnavně a docela zkratovitě dokazoval „tak a máte to, Bible je jen plagiát“. Delitzschova paralelomanie a zcela zavádějící rétorika vzbudila u konzervativních biblistů obrannou reakci, paralelofobii.

Cílem následujících dvou článků, k nimž je tento úvodem, je srovnat biblický příběh o stvoření s Enuma eliš a s egyptskými mýty. Enuma eliš je nutné probrat, neboť jde o notoricky známé dílo. Egyptské mýty proberu, neboť jde o věci notoricky neznámé. Jako prevenci zmíněných maní a fobií však musím hned ze začátku podat stručné odpovědi na následující otázky:

- **Nabízí-li se paralela, jaký je její směr? Ovlivnil například Enuma eliš Bibli nebo Bible Enuma eliš?** Nejstarší dochované opisy Enuma eliš pochází z 10. stol. př. Kr. Nejstarší opisy Hebrejské Bible pak z 1. stol. po Kr. Příběh Enuma eliš vznikl nejspíše na počátku 2. tis. př. Kr. Genesis byla i při nejkonzervativnějším datování sepsána v 15. stol., nejspíše však začala vznikat až v 10. stol. př. Kr. Samotná tato čísla nestaví jakousi teorii univerzálního primátu Genese do nejlepšího světla. V době, kdy byl Izrael malým národem, o němž se během 2. tis. př. Kr. téměř nevědělo, existovaly v Mezopotámii a v Egyptě národy jiné, vzdělanější, které neměly potřebu brát ohled na ústní tradici nomádů. Je tedy pravděpodobné, že tam, kde vidíme paralelu mezi starověkým mýtem a biblickým příběhem, jde nejspíše o úmyslný počín autora Bible.
- **Znamená konceptuální podobnost nutně paralelu?** Jak uvidíme, Enuma eliš neposkytuje při srovnání s biblickým příběhem příliš mnoho pevných bodů. Jsou zde vágní konceptuální podobnosti, nic víc. Zde musíme couvnout a sdělit, že konceptuální podobnost nemusí nutně znamenat, že byl biblický příběh ovlivněn mýtem, jen že v tomto obecném rysu prostě oba příběhy, tj. pohanský i biblický, byly ovlivněny koncepty starověkého myšlení, ne sebou navzájem. U egyptských mýtů narazíme i na poměrně detailní podobnosti. V takovém případě můžeme trvat na přímém ovlivnění biblického textu egyptským mýtem.
- **Je-li Bible psána na pozadí mýtů, stává se sama mýtem?** Rozhodně ne. Psal-li autor Genesis příběh o stvoření jako odpověď na pohanskou představu, neznamená to, že jeho příběh spadá do stejné žánrové kategorie. Je tedy hypoteticky možné, aby byl příběh o stvoření zároveň psán na pozadí nějakého mýtu a zároveň zcela doslovným popisem vzniku světa.

- **Je-li Genesis 1 mýtem, umenšuje se její pravdivost?** Nikoli, protože mýtus není nepravda. Je to ovšem jiná kategorie pravdy, pravda ahistorická. Ahistorické pravdy v ortodoxním křesťanství dobře známe, říkáme jim doktríny. Filosofie s ahistorickými pravdami operuje neustále. Historicismus, čili neustálá potřeba prokázat, že se něco intenzivně dělo právě tak, jak je to v Bibli napsáno, nemusí být vždy nejlepším hermeneutickým přístupem.
- **Jak mohl Bůh nechat své Slovo „ovlivnit“?** Byla-li Bible ovlivněna svým prostředím, neznamená to, že je její autorita nebo pravdivost menší. Prostě to znamená, že vznikla jako zlatá rybka na útesu plném řas, korálů a jiných živočichů. Zlatá rybka je unikát, žije však v pestrém biotopu. Pán Bůh tomu tak chtěl, neboť, (světe, div se!) neměl původně na mysli Tebe, jak sedíš na čalouněné sesli a hledíš do své Studijní Bible s výkladovými poznámkami, nýbrž starověkého člověka, jehož svět si i při pokrocích v archeologii dokážeme představit jen rozostřeně. Tento člověk se nepotýkal s otázkami moderní vědy, ale starověké mytologie. Domnívat se, že Bible byla napsána „pro mne“, že já, člověk zcela podmíněný postmoderní kulturou, jsem její primární adresát, není soudné.
- **Hledáme paralely na správném místě?** Bylo řečeno, že 19. a 20. stol. se neslo ve znamení paralel asyriologických. Původ biblických konceptů či jejich pozadí se hledalo v Mezopotámii. Je ale Mezopotámie správným místem k hledání těchto paralel? Souvisí s tím otázka autorství a doby vzniku Pentateuchu: Pokud je pozadí Genese především mezopotámské, mohlo by to znamenat, že Genesis vznikla v exilu, tj. v 6.-5. stol. př. Kr. Je-li však pozadí spíše egyptské, může to ukazovat na přítomnost Izraelců v Egyptě, čili na plausibilitu exodu a mojžíšovského autorství Genese v 15.-13. stol. př. Kr. Platit může samozřejmě i obojí, takže text, který vznikl na egyptském pozadí, doznal posledních změn na pozadí mezopotámském.

V příštím článku srovnám Genesis 1 a Enuma eliš. Vyjde najevo, že mezi biblickým příběhem a Enuma eliš mnoho podobností nenalezne. Daleko lépe se mi bude jevit egyptské pozadí, které proberu ve třetím článku série.

<http://selah.diet/biblistika/genesis-1-ve-svem-svete-uvod/>